

A sepia-toned portrait of Josep Maria Fontboté, a middle-aged man with short, dark hair, wearing glasses, a white shirt, a striped tie, and a dark suit jacket. He is looking directly at the camera with a neutral expression.

**JOSEP MARIA FONTBOTÉ
I MUSSOLAS
SEMBLANÇA BIOGRÀFICA**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA
BARCELONA, 2019

Josep Maria Fontboté i Mussolas

Semblança biogràfica

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LXXI

Josep Maria Fontboté i Mussolas
Semblança biogràfica

Conferència pronunciada davant del Ple per
PERE SANTANACH I PRAT
el dia 8 de novembre de 2018

BARCELONA
2019

Santanach i Prat, Pere F., 1946- autor

Josep Maria Fontboté i Mussolas : semblança biogràfica. — Primera edició. —
(Semblances Biogràfiques ; 71)

A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Ciències i Tecnologia. — Bibliografia
ISBN 9788499654768

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia II. Títol

III. Col·lecció: Semblances Biogràfiques ; 71

1. Fontboté, J. M. (Josep Maria), 1923-1989 2. Geòlegs — Catalunya — Biografia
929Fontboté, J. M. (Josep Maria)

© Pere Santanach i Prat

© 2019, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: maig del 2019

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Pleca Digital, SLU

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-476-8

Dipòsit Legal: B 13562-2019

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Josep Maria Fontboté i Mussolas, geòleg, fou membre numerari de l'Institut, adscrit a la Secció de Ciència i Tecnologia de 1980 a 1989. Amb motiu del seu traspàs, Oriol Riba (1923-2011) va escriure'n una «biografia vista per un company», documentada i extensa.¹ Podré afegir-hi algunes precisions i un punt de vista diferent, el d'un geòleg universitari d'una generació posterior. En la trajectòria de Fontboté es poden distingir tres etapes. La primera, que transcorregué a Barcelona, correspon al temps de formació i a les primeres passes en la recerca i en l'ensenyament universitari. La segona, de 1954 a 1978, és la seva etapa com a catedràtic a la Universitat de Granada, i, finalment, la tercera, el retorn a la Universitat de Barcelona. Per a mi, nascut el 1946 i llicenciat el 1969, la primera etapa de la carrera de Fontboté és només història; durant la segona, ja hi vaig tenir una relació episòdica, i a la tercera, en què es va incorporar al nostre departament de la Universitat de Barcelona, vaig poder gaudir de ben a prop del seu mestratge. Així, doncs, el meu punt de vista serà diferent en cada una de les etapes.

TEMPS DE FORMACIÓ I PRIMERES PASSES EN LA RECERCA I EN L'ENSENYAMENT UNIVERSITARI

Josep Maria Fontboté va néixer a Barcelona el 8 de juny de 1921 al domicili familiar del matrimoni de Lluís Fontboté i Escoda i Joaquina Mussolas i Tomàs, que era a la plaça de Letamendi número vint-i-set, on va viure durant tota la seva joventut. Era el segon de tres germans. El gran, Lluís (1919), va morir als sis mesos, però va ser sempre recordat per la família. Per tant, Josep Maria, a efectes pràctics va ser el fill

1. O. RIBA I ARDERIU, «Josep Maria Fontboté i Mussolas (1921-1989)», a *Anuari IEC: Curs 1989-90*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991, p. 53-63.

gran. El petit, Jordi (1923), va estudiar comerç i va treballar com a administratiu a l'empresa Pirelli. Lluís Fontboté i Escoda, administratiu en una empresa d'alimentació infantil, havia nascut a Alforja i els avis paterns de Josep Maria, Josep i Rosa, eren fills de Riudoms i Cornudella, respectivament. La mare, Joaquina Mussolas i Tomàs, era de Valls i els seus pares, Francesc i Maria, també. Joaquina va quedar òrfena de pare de petita, i des de molt jove i fins a casar-se va treballar en una capelleria, on la mestressa, a més d'ensenyar-los l'ofici, educava les noies perquè fossin «senyorettes». Així, les arrels familiars de Josep Maria Fontboté s'endinsen en les comarques tarra-gonines, fet que traspuava en alguns detalls del seu parlar.

Josep Maria va estudiar el batxillerat al col·legi de Sant Miquel, del carrer de Rosselló, regit pels Missioners del Sagrat Cor, congregació d'origen francès, on va poder aprendre bé la llengua francesa. Treia molt bones notes i s'emportava tots els premis de les assignatures. Va acabar-lo durant la guerra i els religiosos que regien l'escola van recomanar a la família que anés a la universitat. No podent-hi entrar a causa de la situació del país, va fer un curs d'alemany, un de mecanografia i taquigrafia i un de practicant, que va fer que durant una època de la guerra treballés a l'Hospital Clínic amb els doctors Trias i Broggi. Per pocs mesos va salvar-se d'anar al front amb els de l'anomenada Lleua del Biberó i, acabada la guerra, sota la dictadura franquista va haver de revalidar el batxillerat.²

Durant l'adolescència, Josep Maria Fontboté va desenvolupar algunes aficions que conservaria durant tota la vida. La seva filla Montserrat, en la informació que em va fer arribar sobre el seu pare, escriu unes línies que considero interessant de reproduir, i que començaran a introduir-nos en la personalitat del nostre biografiat:

Al pare li agradava molt la química i sempre li van agradar les explosions. De petit fabricava pólvora a casa i feia petites bombes que disparava amb un canó de ferro a una mena de pobles de joguina [...]. També tenia el mal costum de posar pólvora dins la cuina econòmica per veure com, en explotar, saltaven les anelles de ferro dels fogons. Va arribar a fabricar una gota de nitroglicerina que va fer explotar a la galeria de casa seva, muntant un enginy per activar a distància un martell que va caure sobre la gota i la va fer detonar. Va trencar diverses rajoles, però, tot i que la meua àvia s'espantava i es desesperava una mica, sembla que no el renyaven gaire. Aquesta afició no va desaparèixer mai. A Granada, cap als anys setanta, aprofitant una visita de familiars de Barcelona, entre els nens i ell vam fabricar focs artificials de diferents colors. Primer vam fer la pólvora i després la vam barrejar amb diferents productes químics per fer els colors. Malauradament, va fallar el muntatge i l'explosió resultant va ser impressionant en trencar pràcticament tots els vidres de la casa. Sent com era el pare, totes aquestes explosions, quan les recordava, el feien riure moltíssim.

2. Les dades de les línies precedents provenen del certificat de naixement, Jutjat Universitat (Barcelona), tom 192, acta 973, i dels records dels seus fills.

Un germà solter de la seva mare, Francesc Mussolas, va tenir una influència gran en el pare. Era músic, solista de viola i violinista, i abans de la guerra tocava a l'orquestra de Pau Casals i a la del Liceu. Igual que la seva germana, la meva àvia, aquest oncle va treballar des de molt jove, primer tocant a enterraments i festes majors i després ja com a músic d'orquestra. Aquest oncle va fer que estudiés piano (li pagava les classes). Tot i així, el pare no el tocava gaire bé. Odiava llegir a vista qualsevol partitura tocant lentament. També va aprendre harmonia, que ell deia que li agradava molt perquè era matemàtica, i va fer un arranament per tocar «La Internacional». Gràcies a aquest oncle va poder assistir a molts concerts i molts assaigs de l'orquestra de Pau Casals i del Liceu, fet que va fer que la música clàssica i l'òpera fossin una de les aficions més importants del pare.

L'altra gran afició que tenia eren els trens, en especial els de vapor, potser per haver vist de petit el tren al carrer d'Aragó des del balcó de casa. En tots els viatges els fotografiava i a la carretera li agradava que els passos a nivell es tanquessin per veure'ls passar i comptar quants vagons portaven.

Una altra afició que li va continuar tota la vida van ser les pel·lícules d'Oliver i Hardy o «el gros i el prim», com deia ell, i les de Charlot. El feien riure fins a les llàgrimes, no solament quan les veia, sinó també quan les recordava.

L'any 1939 inicià els estudis universitaris. Sembla que li hauria agradat seguir una carrera d'enginyeria a Madrid, però les circumstàncies econòmiques del moment ho impediren. Així, ingressà a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, on cursà la carrera de ciències naturals, aleshores de quatre anys. L'afició a la geologia ja li venia d'abans. Segons Riba, Fontboté hauria tingut l'avinentsa de participar en els cursos que, en temps de la guerra, impartia Jaume Marcet Riba (1894-1963), professor auxiliar de Maximino San Miguel de la Cámara (1887-1961), catedràtic, aleshores, de la nostra facultat.³ Començada la carrera, Fontboté trobà Noel Llopis (1911-1968), auxiliar de San Miguel de la Cámara. L'estudiant Fontboté va acompanyar Llopis en un bon nombre d'excursions per les Cadenes Costaneres Catalanes, on aquest tenia començada la seva tesi de doctorat. D'aquí va sorgir una bona amistat entre els dos geòlegs i Fontboté va considerar Llopis el seu primer mestre de geologia de camp.

Es va llicenciar l'any 1943 amb premi extraordinari, fet que va coincidir amb el retorn a Barcelona, com a catedràtic, de Lluís Solé Sabarís (1908-1985), que es va traslladar des de la Universitat de Granada. Solé va incorporar com a ajudants Fontboté i el seu company d'estudis i amic Joan Maria Ribera Faig (1919-1989), de manera que l'equip de Solé Sabarís quedava format per ells dos i Noel Llopis, que havia defensat el doctorat el juny d'aquell any 1943 i ja tenia plaça d'adjunt. Enmig de la grisor i el tancament de la postguerra, el «laboratori de geologia» del doctor

3. Els seus fills no recorden cap notícia de la participació en aquests cursos.

Solé esdevingué una finestra oberta on la geologia era una cosa viva, on es discutia i per on passaven professors estrangers. També hi trobaven soplug un bon nombre de geògrafs, atès que Solé veia la geografia ben propera a la geologia. Entre els geògrafs que freqüentaven el laboratori de geologia hi havia Montserrat Rubió i Lois (1924-2017), filla de Jordi Rubió, que seria becada a Grenoble per estudiar-hi geografia amb els professors Paul Veyret (1912-1988) i Max Derruau (1920-2004). En aquest marc, es van conèixer Josep Maria Fontboté i Montserrat Rubió i l'any 1951 es van casar. Fills d'aquest matrimoni són Lluís (geòleg), Jordi (arquitecte) i Montserrat (metgessa).

L'objecte de la tesi doctoral de Fontboté va ser l'estudi d'un segment de la zona axial dels Pirineus catalans, l'alta vall del Ter, un tema de geologia regional en què predominaven les roques metamòrfiques i granítiques. Era una regió mal comunicada i de difícil accés a l'acabament de la Segona Guerra Mundial, temps de fronteres tancades i de control policial a la demarcació restringida; calien salconduits de fronteres que només es concedien amb comptagotes als no residents, i eren necessàries influències i bones recomanacions per aconseguir-los. Aquesta tesi va ser plantejada en el moment àlgid de la polèmica sobre l'origen del granit: el granit com a resultat de l'últim terme de la transformació de roques sedimentàries, visió transformista que aleshores representava una certa «modernitat», enfront del granit com a resultat de la diferenciació magmàtica, visió magmatista.

A la tesi, el pes principal requeria en la petrologia, tot i que la tectònica també hi era important. Per preparar-se bé en aquests camps, Fontboté fou becat per anar, els anys 1946-1947, a la Secció d'Enginyeria Geològica de la Universitat de Lieja, on fou alumne del tectonicista Paul Fourmarier (1877-1970), del petròleg Paul Michot (1902-1999) i del geomorfòleg Paul Macar (1906-1978). A Barcelona, va freqüentar el Laboratori de Química Analítica i, per això, es considerava també alumne del professor Francisco Buscarons (1906-1989). Tot plegat apuntava a una dedicació a la petrologia per part de Fontboté; fins i tot, en tornar de Bèlgica, Solé Sabarís li va encarregar la docència de l'assignatura d'aquesta matèria. A la llarga, hauria pogut ocupar una càtedra de petrologia i romandre a Barcelona. Aquest camí quedà interromput l'any 1948 amb l'arribada a Barcelona d'Alfredo San Miguel Arribas (1917-2004), fill de San Miguel de la Cámara, el qual quedà encarregat de l'assignatura i esdevindria el futur catedràtic d'aquesta matèria; va prendre possessió de la càtedra el juny de 1950.

L'any 1951, Fontboté, en plena redacció de la tesi, va fer diverses estades a la Universitat de Neuchâtel, amb el professor Eugène Wegmann (1896-1982), un dels principals defensors de les idees transformistes sobre l'origen del granit. L'any 1952 va presentar la tesi a la Universitat Central de Madrid, tal com s'havia de fer en aquell temps. Fontboté hi feia una interpretació transformista de l'origen de les roques granítiques d'aquella regió. Cap a finals dels anys cinquanta, els resultats de la pe-

trologia experimental van fer que s'imposessin les idees magmatistes enfront de les transformistes, els defensors de les quals disminuïren ben de pressa. Fontboté es va incorporar ràpidament a la línia de pensament magmatista i potser per això la seva tesi no fou mai publicada *in extenso*; sembla que només se'n va conservar l'exemplar de la Universitat Central i la còpia de l'autor.

En veure el camí de la petrologia barrat a Barcelona, Fontboté es va obrir més cap als estudis de tectònica per ampliar el seu ventall de possibilitats. Ja en els estadis finals de redacció de la seva tesi, va aprofundir en el coneixement de la depressió del Vallès-Penedès i, en particular, de les estructures de les seves vores. Estimulat per la participació en els Cursos Internacionals d'Estratigrafia i Paleontologia que va organitzar el paleontòleg Miquel Crusafont (1910-1983) a Sabadell els anys 1952 i 1954, Fontboté, com a conferenciant, hi va exposar les seves idees. Interpretava, per primer cop, i com encara ho fem avui, que l'estructura del Vallès-Penedès era el resultat de la inversió del moviment de les falles que limiten la depressió, això és, la utilització de les mateixes falles al llarg de la història geològica amb moviments oposats. També va entendre que l'estructura recent de les Cadenes Costaneres Catalanes corresponia a una sèrie de blocs llargs i estrets basculats que s'enfonsen progressivament cap al Mediterrani; la depressió del Vallès-Penedès formaria part de l'orla perifèrica de la fossa mediterrània que s'estén entre Catalunya i les illes Balears. El mateix any 1954, Fontboté anava cap a Granada per ocupar la càtedra de geologia, que es deia de geografia física i geologia aplicada, de la Universitat de Granada, vacant des de 1949, any en què Bermudo Meléndez (1912-1999), que havia succeït Solé Sabarís, es traslladava a la Universitat de Madrid. Malgrat agafar-lo en ple acabament de tesi i preparació d'oposicions, Fontboté va escriure un parell d'articles sobre l'estructura del Vallès-Penedès. El més general es va publicar a *Arrahona*,⁴ del Museu d'Història de Sabadell, un treball d'un gran interès i que hauria de llegir tot geòleg que treballés en aquesta regió; és un article difícil de trobar —no el tenen ni al Museu d'Història de Sabadell— i malauradament és molt poc conegut, o simplement desconegut, per part dels geòlegs actuals.

CATEDRÀTIC A LA UNIVERSITAT DE GRANADA

Així, l'any 1954, Fontboté va prendre possessió de la càtedra de geologia de la Universitat de Granada, que tenia per objecte impartir els ensenyaments geològics

4. A *Arrahona* es van publicar els materials dels cursos organitzats per Crusafont. A l'article esmentat, Fontboté n'anuncia un de més aprofundit sobre la vora sud-oriental de la depressió que mai no es va arribar a publicar, encara que es trobi citat per Meléndez, el qual probablement coneixia les intencions de Fontboté. L'arribada a Granada i la ingent tasca que va haver d'emprendre expliquen, possiblement, l'abandonament d'aquest tema.

als primers cursos de la Facultat de Ciències.⁵ Aleshores, la llicenciatura de geologia es cursava només a les universitats de Madrid i de Barcelona, on l'any 1953 s'havien desdoblant les antigues seccions de ciències naturals en una secció de ciències biològiques i una altra de ciències geològiques, amb titulacions diferenciades. Des de la seva arribada a la Universitat de Granada, Fontboté es va proposar la creació d'una secció de ciències geològiques a la Facultat de Ciències. Al mateix temps, va iniciar les recerques sobre la geologia de la Serralada Bètica i va reprendre la col·laboració amb el professor Paul Fallot (1889-1960), que ja havia mantingut Solé Sabarís durant la seva estada a Granada. Segons havia confessat a Oriol Riba, trigà més de tres anys a començar a posar fil a l'agulla a la recerca de la Serralada Bètica, on no hi havia gran cosa feta i pràcticament cap cartografia geològica detallada. Fruit de les primeres recerques són diverses publicacions sobre la geologia de Sierra Nevada, de la Serra dels Filabres i de la conca de Guadix-Baza, que van veure la llum a finals de la dècada dels cinquanta i alguna a la dècada següent.

Per aconseguir la creació de la Secció de Geologia a Granada, Fontboté va establir una estratègia conjunta amb Llopis, aleshores catedràtic de geologia a la Universitat d'Oviedo, i van iniciar les gestions a Madrid. Entre els arguments aportats destacaven que els dos centres eren situats en regions geològiques singulars i úniques i especialment interessants, fet que permetria dur a terme les pràctiques de camp en àrees properes als centres. Les condicions van esdevenir favorables quan Torcuato Fernández-Miranda (1915-1980), asturià, que havia coincidit amb Llopis a la Universitat d'Oviedo i que sempre va secundar la creació de les seccions de ciències geològiques a totes dues universitats, fou nomenat director general d'Universitats. El 1958 es va dictar la disposició legal que permetia iniciar l'ensenyament de la llicenciatura a les dues universitats. Fontboté és considerat de manera general el fundador dels estudis de geologia a la Universitat de Granada, no solament per les gestions prèvies a la seva creació, sinó també per l'enorme esforç dels primers anys, amb personal escàs i molt pocs mitjans.

Fontboté fou, doncs, el responsable inicial d'allò que després coneixeríem com l'escola geològica granadina. Com recorden Vera i Orozco,⁶ durant els primers anys es va encarregar d'un ampli conjunt d'assignatures: geologia estructural, petrologia, geomorfologia, geologia aplicada, geologia regional, i a partir del curs 1960-1961 de la de dipòsits minerals.⁷ De la paleontologia se'n va ocupar des de bon començament Asunción Linares (1921-2005), deixeble de Meléndez, i de l'ensenyament de la cristal-

5. Per a una història de la geologia a la Universitat de Granada, vegeu J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología en la Universidad de Granada*, Granada, Universidad de Granada, 2009.

6. J. A. VERA i M. OROZCO, «Los estudios de geología en la Universidad de Granada. Esbozo histórico», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

7. J. TORRES RUIZ i F. GERVILLA LINARES, «Avances en el campo de los yacimientos minerales», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

lografia i la mineralogia se'n va fer càrrec Juan Luis Martín-Vivaldi (1918-1974); l'una i l'altre esdevindrien ben aviat els catedràtics d'aquestes assignatures. Més endavant es van anar incorporant professors nous. Una bona tria d'aquests professors i una bona selecció dels alumnes que es matriculaven a geologia van ser, sens dubte, la clau de l'èxit de l'escola granadina. «M'havien parlat diverses vegades», escriu Riba, «d'allò que els antics alumnes anomenaven la “marxa de la mort”. Tot consistia en una excursió organitzada a començament de curs durant la qual en Fontboté observava sobre el terreny les aptituds dels futurs alumnes. Aquells que no sabien orientar-se bé amb el mapa a la mà, els que no podien fer una travessada fora del camí, mullar-se els peus o passar pels esbarzerars eren invitats a canviar la matrícula a unes especialitats més sedentàries. En els exàmens del primer curs la invitació es repetia envers els alumnes menys aptes per a la tasca científica.»⁸

Miguel Orozco, un dels primers deixebles de Fontboté a Granada, recorda altres aspectes del professor en la breu semblança que va dedicar-li i que subtitulà *Don José María: mucho más que un buen profesor*:⁹ «La seva insistència en la necessitat d'aprendre idiomes era ben coneguda (i a vegades temuda) pels seus alumnes. Calia consultar textos i revistes científiques estrangeres per a preparar o ampliar temes o per a realitzar treballs bibliogràfics.» Llibres de text en anglès «van arribar a ser d'ús corrent entre els alumnes de geologia, tot i que moltes vegades amb el diccionari al costat, ja que la majoria dels qui fórem alumnes de les primeres promocions, havíem estudiat francès en el batxillerat [...]. La influència de D. José María, almenys sobre molts de nosaltres, [...] va traspasar els límits de la geologia per a penetrar en altres múltiples facetes culturals gràcies a la seva profunda formació humanística. [...] La seva afició a la música clàssica, de manera molt especial a la de Bach, o el seu coneixement de l'arquitectura romànica, [...] del seu interès pels assajos filosòfics, [...] la lectura habitual de *Le Monde*, són només algunes de les manifestacions de la profunditat de la seva formació cultural.»

Juan Antonio Vera, un altre dels seus primers alumnes i que esdevindria el primer catedràtic d'estratigrafia de la Universitat de Granada, en una breu necrologia¹⁰ feu una pila d'observacions en parlar del temperament de Fontboté. Segons Riba, «ve a dir que ell feia un exercici d'humilitat permanent, de manera que mai no estava satisfet d'allò que feia o pensava».¹¹ Aquesta actitud i, a parer meu, el gust

8. O. RIBA I ARDERIU, «Josep Maria Fontboté i Mussolas (1921-1989)», a *Anuari IEC: Curs 1989-90*, p. 58.

9. M. OROZCO, «José María Fontboté Mussolas (1921-1989)», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

10. J. A. VERA TORRES, «José María Fontboté y la Universidad de Granada», *Ideal* (Granada) (14 setembre 1989).

11. O. RIBA I ARDERIU, «Josep Maria Fontboté i Mussolas (1921-1989)», a *Anuari IEC: Curs 1989-90*, p. 62.

pel matís, feia que li costés tancar els originals i els lliurés sovint amb retard, tendència que es perllongà al llarg de tota la seva vida. Vera afegeix: «Aquest tarannà a l'autocrítica anava acompanyat d'un caràcter totalment progressista en el sentit més ampli i bonic de la paraula... Totes les noves idees, encara que poguessin semblar mal fonamentades, tenien cabuda en les explicacions del professor Fontboté, sense censures, sense exclusions, i eren analitzades i criticades per ell mateix. Era en definitiva allò que hom espera d'un professor universitari.»¹²

Reprement el fil de la història del paper de Fontboté en el desenvolupament de la geologia granadina, és interessant assenyalar la importància de l'assignatura de dipòsits minerals en el context andalús, en què la indústria minera era en ple desenvolupament en aquells moments. Fontboté, que des de ben jove se sentia atret per aquest camp, va participar en la recerca de dipòsits minerals i això li va permetre establir bones relacions amb els enginyers que dirigien les empreses mineres, cosa que facilità que els estudiants de Granada hi fessin estades de pràctiques. El seu fill Lluís s'especialitzà en geologia dels dipòsits minerals i, actualment, és professor d'aquesta matèria a la Universitat de Ginebra.

En pocs anys sortiren molts llicenciats i doctors de la Secció de Geologia de la Universitat de Granada, que anaren a ocupar llocs preeminentes de recerca, oficials o privats, i de docència arreu de l'Estat espanyol. La geologia de la Universitat del País Basc va arribar a ser, a finals dels anys seixanta i en els anys setanta, pràcticament una colònia granadina; deixebles de Fontboté també van anar a les universitats de Saragossa, Salamanca i Autònoma de Barcelona, entre d'altres.

L'any 1965, el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) va crear el Laboratori Associat al Departament de Geologia de la Universitat de Granada i Fontboté en fou el primer director. Més endavant, aquest laboratori es va convertir en el Departament d'Investigacions Geològiques de l'Institut Nacional de Geologia del CSIC, un centre coordinat amb els departaments de ciències geològiques de la Universitat, que seria dirigit per Fontboté fins que es va traslladar a Barcelona.¹³

Amb la incorporació de llicenciats de les primeres promocions com a professors contractats, aquests van començar les seves tesis doctorals.¹⁴ Fontboté plantejà, en una primera fase, que Vera i Orozco¹⁵ situen de 1958 a 1971, un seguit de tesis doctorals de caràcter regional que tenien per objectiu cobrir el conjunt de la Serralada Bètica i obtenir una informació bàsica que permetés iniciar treballs

12. J. A. VERA TORRES, «In memoriam. José María Fontboté (1921-1989)», *Geogaceta*, 7 (1990), p. 166-167.

13. A. LÓPEZ GALINDO, «El Instituto Andaluz de Ciencias de la Tierra», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

14. Una llista de les dinou tesis de doctorat que va dirigir Fontboté es troba al final d'aquest treball.

15. J. A. VERA i M. OROZCO, «Avances en el conocimiento geológico desde 1958 a 1983», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

més especialitzats en una segona fase. En aquells anys hi havia bastants geòlegs forans treballant a la Serralada Bètica. Els francesos de l'equip de Paul Fallot, que, després del seu traspàs, va ser dirigit per Michel Durand-Delga (1923-2012), treballaven en el sector central del Subbètic, el Prebètic i el Campo de Gibraltar. Els geòlegs holandesos de la Universitat d'Amsterdam, en particular l'equip de Cornelis Geoffrey Egeler (1917-1983), investigaven les Zones Internes. A la regió de Ronda, hi treballaven els alemanys de l'equip de Rolf Hoeppeener (1919-1989). Les àrees proposades per Fontboté als seus deixebles eren regions no cobertes pels investigadors forans. L'amistat de Fontboté amb Durand-Delga i amb Egeler va facilitar els contactes i la col·laboració entre els geòlegs granadins i els francesos i holandesos que treballaven en regions veïnes, col·laboracions que quedaren reflectides en algunes publicacions conjuntes. En uns temps en què eren molts els qui s'oposaven aferrissadament a la presència de doctorands estrangers a Espanya, Fontboté, al contrari, ho considerava un estímul per als seus alumnes i una contribució al coneixement d'aquelles terres. Sempre va afavorir les col·laboracions entre les diferents escoles que treballaven a la Serralada Bètica.

La primera tesi dirigida per Fontboté va ser la defensada per A. Martín Pérez, doctor en ciències químiques l'any 1963, que havia acabat la llicenciatura de geologia amb la primera promoció, el qual va fer una tesi d'anàlisi química aplicada a carbons minerals. Després van venir les de J. A. Vera i V. García-Dueñas en el Subbètic del sector central de la Serralada; la de F. Aldaya sobre el Complex Alpujarride en la localitat tipus; la d'E. Puga, codirigida amb J. L. Martín-Vivaldi, sobre el nucli de Sierra Nevada, i l'última d'aquest període seria la d'A. C. López Garrido sobre el Prebètic de les serres de Cazorla i Segura, l'any 1971. Cada un dels doctorands enfocava el treball cap a l'especialitat que més li interessava, però totes tenien en comú una cartografia geològica detallada (a escala 1:50.000 o 1:25.000) de regions en les quals, fins aleshores, amb prou feines hi havia dades.

El meu primer contacte amb Fontboté va tenir lloc l'any 1969; estava començant els treballs de la tesi de doctorat sobre l'estructura de la mateixa regió en què uns vint anys abans Fontboté havia dut a terme la seva. Em va semblar necessari consultar la seva tesi i vaig contactar amb ell i li vaig demanar de deixar-me consultar el seu exemplar, atès que a Barcelona no podia trobar-la. Em va citar en un restaurant prop de la Universitat aprofitant un viatge que ell havia de fer a Barcelona. Hi vaig anar ansiós pensant que finalment podria consultar el treball, una referència que considerava obligada. Va ser un dinar molt agradable, sense presses. Vam parlar de tot i més, fins i tot de geologia, i ja, poc abans d'acomiar-nos, em va convèncer que més valia que no la consultés, la seva tesi. No la portava. D'entrada vaig quedar desconcertat, però al final me'n vaig anar convençut. En aquell dinar vaig començar a conèixer la personalitat de Fontboté, i ell, a mi.

Després el vaig anar coneixent més i les impressions d'aquella trobada es con-

firmaren. Fontboté semblava que mai no tenia pressa; diria que sabia no tenir pressa. Era extremament curós quan havia de donar un no. I la seva conversa era molt rica. Oriol Riba va escriure que «Fontboté era un home d'una gran cultura. Parlava amb facilitat l'anglès, l'alemany i, no cal dir-ho, el francès. Sabia molt bé el català, cosa que aleshores [els anys quaranta] no s'estilava; i havia llegit molts autors clàssics, fins i tot els clàssics grecs de la Fundació Bernat Metge. Vaig adonar-me que tenia una gran facilitat de paraula i a més a més molta habilitat persuasiva. No parlava de pressa ni esbojarradament, ho feia amb meditació.»¹⁶ Més endavant, Fontboté va formar part del tribunal que va jutjar la meua tesi i poc després, l'any 1973, estava en el tribunal de l'oposició a agregat de càtedra de la Universitat de Granada, en la qual vaig participar i que va guanyar Antonio Estévez. Poc després de l'oposició, Fontboté em va comentar que fora convenient que reforcés la meua petrografia microscòpica —certament havia suat per sortir-me'n de la prova pràctica de microscòpia— i em va convidar una setmana a Granada per practicar, amb l'ajut dels seus col·laboradors, aprofitant les col·leccions de làmines primes que tenien.

A partir de 1972, amb els departaments universitaris ja constituïts, comença una nova etapa a la Secció de Geologia de la Universitat de Granada. Des de la seva creació fins que va marxar de Granada, Fontboté va dirigir el Departament, que aleshores es deia de Geotectònica i Geomorfologia i que incloïa, a més de la geodinàmica interna (tectònica) i externa (geomorfologia), la petrologia, cas únic, que denota la seva empremta. En aquest període hi va haver la transició dels estudis regionals, amb mapes geològics detallats d'àrees extenses, a les recerques sobre temes específics de les diferents especialitats que es cultivaven en el Departament.

Simultàniament, l'Institut Geològic i Miner d'Espanya posà en marxa el Mapa Geològic Nacional (pla MAGNA), que pretenia elaborar i publicar la totalitat dels mapes geològics d'Espanya a escala 1:50.000 en setze anys. Fontboté i el seu equip van col·laborar en l'elaboració de força fulls de la Serralada Bètica, en particular aquells que en gran part coincidien amb les àrees de les tesis de doctorat dutes a terme o en curs de realització que incloïen mapes geològics detallats.

Fontboté va entendre ben aviat la necessitat de la cooperació amb els geofísics per abordar els problemes tectònics. Cal recordar que l'any 1968 va ser formulada la teoria de la tectònica de plaques com a culminació dels progressos fets per la geofísica, en particular en el coneixement dels fons oceànics. Aquesta teoria permet explicar la majoria de fets geològics i geofísics coneguts i és el paradigma en el qual es mouen actualment les ciències de la Terra. En col·laboració amb el professor Maurice Mattauer (1928-2009), de Montpeller, i el seu deixeble Jean Andrieux, que havia fet la seva tesi al Rif, van publicar, l'any 1971, un model per explicar l'arc de

16. O. RIBA I ARDERIU, «Josep Maria Fontboté i Mussolas (1921-1989)», a *Anuari IEC: Curs 1989-90*, p. 56.

Gibraltar, mitjançant el qual s'enllacen la Serralada Bètica i el Rif, utilitzant ja els conceptes de la tectònica de plaques. Andrieux va defensar la seva tesi l'any 1970, mentre jo estava fent una estada a Montpeller. Fontboté formava part del tribunal que la va jutjar i, aprofitant el viatge, va impartir una conferència sobre la geologia de la Serralada Bètica. Va demostrar la seva capacitat de síntesi i els seus dots pedagògics, dibuixant ordenadament a la pissarra els perfils geològics generals de la Serralada a mesura que en descrivia la geologia.

El primer gran projecte geofísic espanyol va ser el Programa de Perfiles Sísmicos Profundos que va estendre's des de 1974 fins a 1984. Fontboté va col·laborar en l'estudi sísmic profund a les Bètiques entre Cadis i Cartagena. Posteriorment, als anys 1976 i 1978, es van disparar dos perfils longitudinals dels Pirineus, l'un per la banda espanyola i l'altre per la francesa, i un de transversal a la part oriental de la Serralada. Va ser una col·laboració francoespanyola amb el suport d'institucions suïsses.¹⁷ Fontboté va delegar en mi la participació en una reunió en la qual s'havien de discutir i aprovar els traçats idonis per establir els perfils. Recordo una reunió, a les acaballes del franquisme o inici de la transició, a Pamplona, en un moment de gran tensió, en plena vaga general. La reunió va tenir lloc en un hotel, tancat i barrat, amb tots els porticons tancats, on els assistents anàvem entrant per una porteta del darrere. Hi van assistir els directius dels organismes patrocinadors del projecte, geofísics, geòlegs francesos i jo mateix. Jo, que era un aprenent i hi anava amb molta timidesa, poc hi vaig poder aportar, però vaig tenir l'oportunitat d'escoltar els geofísics i de discutir amb geòlegs que eren de referència en la geologia pirinenca i que havia llegit i citat. Vist en la distància, estic ben convençut que Fontboté tenia tota la confiança en el criteri dels geòlegs francesos i devia pensar que allà jo tindria l'ocasió de conèixer-los i discutir-hi i de començar a veure com funcionaven aquests projectes.

També és destacable la col·laboració de Fontboté en diversos mapes de síntesi de la Península Ibèrica i d'Europa, obres sempre col·lectives i que, quan comprenen àrees molt extenses, com és el cas dels d'Europa, són de coordinació complexa, atesa la dificultat de trobar una simbologia equilibrada aplicable a tot l'àmbit i que totes les aportacions l'apliquin amb un criteri coherent. Va participar en el mapa tectònic, el mapa geològic i el mapa litològic de la Península Ibèrica i les Balears, i en diversos mapes internacionals d'Europa i àrees adjacents: el mapa geològic, el mapa metal·logènic, el mapa tectònic i el mapa metamòrfic, la maqueta del qual va lliurar quan ja era a Barcelona. Per discutir la proposta sobre els fulls de la meitat sud de la Península Ibèrica, que ell havia preparat, amb els coordinadors del Mapa Geològic Internacional d'Europa a escala 1:1.500.000, va organitzar dues excursions, una a la Serralada Bètica (1973) i l'altra a la Meseta meridio-

17. J. GALLART, J. DÍAZ i D. CÓRDOBA, «Investigando la estructura litosférica en la Península Ibérica y sus márgenes: tres décadas de perfiles sísmicos profundos», *Física de la Tierra*, 18 (2006), p. 69-96.

nal (1974). Hi participaven l'equip de coordinadors del mapa i uns pocs convidats. Vaig poder formar part d'aquestes excursions. Fontboté devia considerar que per a la meua formació era important que m'introduís directament a la geologia de regions diferents a les que ja coneixia. Cada regió visitada era presentada pel geòleg que n'havia aixecat el mapa detallat, en la majoria de casos alumnes d'ell, però també joves doctors formats en altres universitats espanyoles. Es discutia molt sobre el terreny i Fontboté deixava que els joves defensessin les seves interpretacions davant l'allau de preguntes i dubtes dels coordinadors. Al vespre es feia una discussió general que cada dia acabava amb una síntesi i unes conclusions proposades per Fontboté que, al final, eren assumides per tothom. En aquestes excursions vaig començar a adonar-me que Fontboté no era només una autoritat al nostre país, sinó també a escala internacional.

Fontboté entenia que era important conèixer directament la geologia d'un ampli ventall de regions diferents per poder tenir una bona visió geològica. En aquest sentit, procurava organitzar visites que ho facilitessin. Vaig poder participar, l'any 1977, poc abans que Fontboté vingués a Barcelona, en una excursió als Alps de Suïssa dirigida per Rudolph Trümpy (1921-2009), el gran geòleg alpí. Una excursió inoblidable, com la qualifica Orozco,¹⁸ en la qual participaren deixebles de Trümpy, Fontboté i deixebles seus —doctorands i joves professors, entre els quals Orozco— i algun convidat d'altres universitats. Ja a Barcelona, Fontboté prosseguí amb aquesta actitud i encoratjà la continuïtat d'aquestes activitats. El nostre departament va organitzar una visita als Pirineus per a un grup de geòlegs de la Universitat de Viena encapçalats per Alexander Tollmann (1928-2007). Com a intercanvi, l'any 1982, un grup de Barcelona vam participar en una visita als Alps austríacs dirigida per Tollmann. També es va organitzar una visita a la geologia escocesa l'any 1985, on es troben localitats clàssiques per a la geologia estructural, dirigida per Michael Coward (1945-2003), de l'Imperial College de Londres.

RETORN A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Després d'haver desestimat amb anterioritat la possibilitat d'anar a d'altres universitats, l'any 1978, amb motiu de la jubilació de Solé Sabarís, Fontboté retornà a la Universitat de Barcelona. Abans de venir, però, va voler tenir el consens dels membres de l'antic Departament de Geomorfologia i Tectònica. Ens va demanar de fer una reunió amb tots nosaltres per escoltar-nos i explicar-nos les seves intencions. Així ho vam fer. Va ser una reunió llarga; el vam informar de què estàvem

18. M. OROZCO, «José María Fontboté (1921-1989)», a J. A. VERA i M. OROZCO (ed.), *50 años de geología...*

fent i ell ens va comunicar que pensava respectar la nostra manera de fer. Només hi va afegir, amb el seu estil persuasiu, una mesura que considerava que calia prendre. De sempre, al Departament de Geomorfologia i Tectònica, a més de les assignatures pròpies del nom que porta, s'oferia la d'hidrogeologia, que impartia un professor contractat, professional actiu en aquest camp. Ens va comunicar que, atès que aleshores ja existia un departament de prospecció geològica i geofísica, creat per San Miguel Arribas, considerava que aquesta assignatura corresponia a aquell departament i que, per tant, si ell venia, els la cediríem. Fontboté va explicar que no faria aquesta cessió fins al cap d'un any de ser a Barcelona, de manera que el professor afectat pogués organitzar-se. Aquest ho va entendre i ho va acceptar. La seva manera clara, però molt curiosa, d'explicar-nos les seves intencions ens va satisfer.

Riba va escriure que «ningú no vacil·larà a dir, però, que coincidint amb la seva vinguda [...] la vida de la nostra facultat es va apaivagar».¹⁹ Convé explicar-ho una mica per anar comprnent la personalitat de Fontboté. Com a resultat d'uns malentesos²⁰ a finals dels anys quaranta entre Solé Sabarís i San Miguel Arribas es va arribar a una situació de desavinença que va implicar una no relació i tensió entre ells i, com a conseqüència, entre les càtedres respectives, posteriorment departaments, que d'una manera o d'una altra afectava el funcionament de la vida acadèmica. Cal dir que, almenys des que jo vaig ser a la Universitat, les relacions entre els professors dels diferents departaments eren correctes i cordials, independentment de les dels nostres caps respectius. Personalment, tot i ser deixeble de Solé Sabarís, haig de dir que vaig tenir sempre una bona relació amb San Miguel Arribas i ell amb mi. Una de les primeres accions que va endegar Fontboté, poc després de prendre possessió, va ser convidar un professor estranger a donar un parell de conferències sobre aspectes de la formació de serralades, una de les quals tenia un fort contingut petrològic, la presentació de la qual va demanar de fer-la a San Miguel Arribas, el catedràtic de petrologia. Aquest va acceptar i, amb aquest motiu, va venir al nostre departament; penso que fins aleshores no hi havia posat mai els peus. La cessió de l'assignatura d'hidrogeologia i la invitació a San Miguel Arribas són dos exemples de com Fontboté —que sempre procurava evitar els conflictes— apaivagava les tensions.

Al cap de poc de ser a Barcelona, el rector Antoni Maria Badia i Margarit (1920-2014) incorporà Fontboté a la candidatura que va presentar per al seu segon mandat i, com a resultat, va ser nomenat vicerector de Recerca. Fontboté va ocupar el càrrec des de 1981 fins a 1986, és a dir, fins al final del mandat del rector Badia.²¹

19. O. RIBA I ARDERIU, «Josep Maria Fontboté i Mussolas (1921-1989)», a *Anuari IEC: Curs 1989-90*, p. 59.

20. No cal entrar en detalls. A la correspondència entre Solé Sabarís i San Miguel de la Cámara que es conserva a l'Arxiu Històric del Museu de Geologia del Seminari Conciliar hi ha la clau per entendre'ls.

21. A. M. BADIA I MARGARIT, *Llabor de futur: Vuit anys al Rectorat de la Universitat de Barcelona*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

En el seu retorn a Barcelona, la recerca de Fontboté va recuperar els Pirineus i les Cadenes Costaneres Catalanes, on havia treballat a l'inici de la seva carrera, i hi incorporà les Balears —geològicament part de la Serralada Bètica—, on estava treballant el grup de tectònica del seu nou departament. Quan el va sorprendre la mort, tenia sobre la taula la memòria d'ingrés a l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, un treball sobre la història del coneixement geològic dels Pirineus i, en premsa, un altre, amb membres del departament, sobre l'estructura del fons de la mar catalanobalear que incloïa dades geofísiques: dos temes de joventut represos amb ulls moderns.

Aprofitant l'oportunitat que va donar la reorganització departamental, arran de la Llei de reforma universitària (1983) i dels Estatuts de la Universitat (1985), Fontboté, gràcies a la consideració en què el tenia la comunitat de geofísics liderada per Agustín Udías i a la seva capacitat de persuadir, va saber atraure un equip de geofísics provinents de la Facultat de Física, que es van incorporar al nostre nou departament. Aquest èxit de Fontboté obeïa al seu convenciment que una tectònica moderna en el marc de la tectònica de plaques no podia desenvolupar-se sense una col·laboració efectiva entre geofísics i geòlegs, i res millor que tenir-los junts en un mateix departament per facilitar el necessari diàleg científic. Del nou departament, que comprenia les àrees d'estratigrafia, geodinàmica (interna i externa), geofísica i paleontologia, en fou elegit cap Fontboté, càrrec que exercí fins a la jubilació.

La tectònica recent va ser un camp de recerca que Fontboté va impulsar, com ja ho havia fet a Granada. Avui, al Departament, hi ha un grup de recerca en paleosismologia —l'estudi de terratrèmols prehistòrics— que en últim terme és una conseqüència de l'interès que va saber suscitar en alguns de nosaltres per les deformacions recents de l'escorça.

La seva docència a Barcelona se centrava en dues assignatures: la geodinàmica interna de primer cicle, que fins a la seva arribada impartia jo, i la geologia d'Espanya de segon cicle, que fins a la seva jubilació havia donat Solé Sabarís. L'assignatura de geologia d'Espanya incloïa una sortida de dues setmanes al sud de la Península. Aquest viatge va ser, ben aviat, coordinat amb l'assignatura de dipòsits minerals.²² Oferia als estudiants una visió de síntesi de la geologia de la Serralada Bètica i dels terrenys hercinians del sud de la Meseta, i la visita a unes quantes mines per estudiar-ne les característiques dels meners. El profund coneixement que tenia de les unitats geològiques de la Península i dels dipòsits minerals peninsulars, basat en els seus llargs anys de recerca personal sobre aquests temes, en feia un mestre excepcional.

Fontboté va jubilar-se l'any 1987 i va ser nomenat professor emèrit. Va seguir

22. També hi convidava professors d'altres matèries.

actiu. En la seva nova situació atenia les consultes dels membres del Departament, llegia amb esperit crític els nostres originals i hi feia propostes d'esmenes, i col·laborava en la redacció d'alguns treballs, com el que teníem en premsa —com ja he explicat més amunt— quan ens va deixar.

Josep Maria Fontboté i Mussolas va morir sobtadament la nit del 12 al 13 de setembre de 1989.

HONORS

Josep Maria Fontboté i Mussolas és considerat per tothom el fundador de l'escola granadina de geologia. Així ho va reconèixer l'Ajuntament de Granada que, l'any 2008, amb motiu de la commemoració dels cinquanta anys dels estudis de geologia i a proposta de la mateixa Universitat, va donar el nom de Plaza Profesor Fontboté a una tranquil·la plaça de nova construcció molt propera a la Facultat de Ciències, en la qual el seu fill Lluís, acompanyat del rector de la Universitat i de l'alcalde de la ciutat, va descobrir un monòlit de serpentina de Sierra Nevada amb una inscripció que rememora l'efemèride.

Abans, amb motiu de la seva jubilació, s'havia organitzat, en honor seu, un simposi internacional sobre la tectònica de la Serralada Bètica i dels Pirineus, que va tenir lloc els dies 11-15 d'abril de 1988 a la Universitat de Barcelona. Fou un èxit científic, ja que s'hi van presentar els nous punts de vista estructurals d'ambdues serralades. Els principals resultats d'aquesta reunió van ser publicats a la revista *Geodinamica Acta* de l'any següent.²³

Fontboté havia estat nomenat doctor *honoris causa* de la Universitat de Tolosa de Llenguadoc l'any 1983. El seu bon amic Michel Durand-Delga va dir, en el discurs que pronuncià amb aquest motiu, que «Fontboté era el geòleg espanyol vivent més conegut a fora del seu país».²⁴ Tenia la medalla d'or de la Universitat de Lieja. Va ser vicepresident i membre honorari de la Société Géologique de France. Fou membre de la Geological Society of America i de la Société Géologique de Belgique. També havia estat membre de la Comisión Nacional de Geología i de diverses societats catalanes i espanyoles.

En el món de les acadèmies, cal recordar que Fontboté fou membre de la Secció de Ciències i Tecnologia de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1980. Va ser

23. J. A. MUÑOZ, A. SANZ DE GALDEANO i P. SANTANACH, «Symposium Pyrénées et Chaîne Bétique, Barcelona 1988, en hommage au Prof. J. M. Fontboté», *Geodinamica Acta* (París), 3 (1-3) (1989), p. 1-249.

24. M. DURAND-DELGA, *Allocution de Monsieur le professeur M. Durand-Delga, directeur du laboratoire de géologie méditerranéenne et pyrénéenne. Remise des insignes de docteur honoris causa*, Tolosa de Llenguadoc, Imprimerie de l'Université Paul Sabatier, 1984, 14 p.

membre corresponent de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i membre electe des de 1982. També fou membre de la Real Academia de Bellas Artes de Nuestra Señora de las Angustias de Granada i fou elegit membre corresponent de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid.

EN RESUM

Josep Maria Fontboté i Mussolas fou un geòleg amb un gran prestigi internacional i mestre de geòlegs. Va ser un home d'una àmplia cultura amb un esperit obert, tranquil, integrador i conciliador, sempre amatent a ajudar els joves. Una personalitat irrepètible.

TESIS DOCTORALS DIRIGIDES PER JOSEP MARIA FONTBOTÉ I MUSSOLAS

1963. MARTÍN PÉREZ, A. *Contenido de germanio en los carbones minerales de España*. Universidad de Granada.
1966. VERA TORRES, J. A. *Estudio geológico de la Zona Subbética en la transversal de Loja y sectores adyacentes*. Universidad de Granada.
1967. GARCÍA-DUEÑAS, V. *La Zona Subbética al norte de Granada*. Universidad de Granada.
1969. ALDAYA VALVERDE, F. *Los mantos alpujárrides al sur de Sierra Nevada*. Universidad de Granada.
1971. PUGA, E. *Investigaciones petrológicas en Sierra Nevada occidental, Cordillera Bética*. Codirigida amb J. L. Martín-Vivaldi. Universidad de Granada.
1971. LÓPEZ GARRIDO, A. C. *Geología de la Zona Prebética al NE de la provincia de Jaén*. Universidad de Granada.
1972. OROZCO FERNÁNDEZ, M. *Los Alpujárrides en Sierra de Gádor occidental (Cordilleras Béticas)*. Universidad de Granada.
1973. ESTÉVEZ, A. *La vertiente meridional del Pirineo catalán al N del curso medio del río Fluvià (provincia de Gerona)*. Universidad de Granada.
1973. GARCÍA-ROSELL MARTÍNEZ, L. *Estudio geológico de la transversal Úbeda-Huelma y sectores adyacentes (Cordilleras Béticas)*. Universidad de Granada.
1973. SANZ DE GALDEANO EQUIZA, C. *Geología de la transversal Jaén-Frailes (provincia de Jaén)*. Universidad de Granada.
1974. CRUZ SAN JULIÁN, J. J. *Estudio geológico del sector Cañete la Real-Teba-Osuna*. Universidad de Granada.
1975. GALLEGOS DÍAZ, J. A. *Los Alpujárrides al oeste de Sierra Nevada*. Universidad de Granada.

1977. PÉREZ LORENTE, F. *Geología de la Zona Osa-Morena al norte de Córdoba (Pozo Blanco-Bélmez-Villaviciosa de Córdoba)*. Universidad de Granada.
1979. GÓMEZ PUGNAIRE, M. T. *Evolución del metamorfismo Alpino en el Complejo Nevado-Filábride de la Sierra de Baza (Cordilleras Béticas, España)*. Codirigida amb E. Puga. Universidad de Granada.
1979. TORRES ROLDÁN, R. L. *La evolución tectono-metamórfica del macizo de Los Reales (extremo occidental de la Zona Bética)*. Codirigida amb E. Puga. Universidad de Granada.
1980. DÍAZ DE FEDERICO, A. *Estudio geológico del Complejo de Sierra Nevada en la transversal del Puerto de la Ragua*. Codirigida amb E. Puga. Universidad de Granada.
1981. PASCUAL MARTÍNEZ, E. *Estudio petrológico y estructural del sector de Córdoba-Villaviciosa de Córdoba*. Codirigida amb E. Puga. Universidad de Granada.
1984. CLOTET PERARNAU, N. *La dinàmica actual responsable del subministrament de cabals sòlids en una conca muntanyosa: la conca de la Baells (Alt Llobregat)*. Universitat de Barcelona.
1986. AMIGÓ MITJANA, J. *Estructura del massís del Gaià: Relacions estructurals amb les fosses del Penedès i del Camp de Tarragona*. Universitat de Barcelona.

PUBLICACIONS DE JOSEP MARIA FONTBOTÉ I MUSSOLAS

La bibliografia de Fontboté és extensa. A més dels treballs publicats, segons Riba,²⁵ va deixar uns cent cinquanta informes de mineria i recerca en geologia aplicada. Entre aquests hi ha l'informe sobre el projecte internacional de túnel de l'estret de Gibraltar. Riba recorda els informes geològics per a la recerca de petroli als Pirineus catalans, elaborats quan Fontboté i ell treballaven plegats a Solsona els estius de 1961 i 1962. Ja a Barcelona, el nostre departament va escriure un informe sobre la tectònica recent a Catalunya, en el qual ell va tenir un paper principal. A la llista de treballs publicats que figura al final d'aquesta semblança caldria afegir-hi les cent trenta notes bibliogràfiques, els trenta articles a enciclopèdies i les vint-i-cinc notes de semblances, congressos, etc. que, segons Riba, ell esmenta en un currículum.²⁶

La llista següent es basa en la que va preparar Riba en la seva biografia de Font-

25. A l'original de la seva biografia de Fontboté publicada a l'*Anuari* de l'Institut (vegeu la nota 1), Riba va posar-hi una bibliografia de Fontboté que no va ser publicada.

26. Fontboté va fer en diverses avinenteses i per als tràmits burocràtics una selecció de les seves publicacions escollint, en primer lloc, les aparegudes a l'estranger i amb autors forans; per contra, no va tenir gaire interès a posar-les-hi totes. Riba, amb l'ajut de de la vídua de Fontboté, va poder consultar aquest material.

boté. També he consultat la publicada a *Geogaceta* (1990)²⁷ i el fitxer de treballs sobre geologia d'Espanya de la Biblioteca de Geologia de la Universitat de Barcelona. Només he inclòs a la llista aquells treballs que han estat realment publicats i que són consultables. No hi he inclòs, seguint el criteri de Riba, aquells treballs que no van passar de ser unes pretirades, ciclostilades, recollides de vegades a la llista de publicacions del Laboratorio de Geología de la Universidad de Granada i que havien tingut una certa difusió entre amics i col·laboradors. Això ha implicat suprimir unes poques referències de la llista de Riba, com per exemple la seva tesi de doctorat, que com ja ha estat explicat no va ser mai publicada, i algun article que es troba citat, però que no es va arribar a publicar mai; també se n'hi han afegit algunes.

S'han ordenat per anys i dins de cada any s'han posat, primer, les que signa sol; després, aquelles en què és primer autor i, finalment, la resta.

Al final s'ha fet una llista dels mapes col·lectius en els quals ha tingut una participació significativa.

1945

FONTBOTÉ, J. M. «Estudio morfotectónico de las sierras de Bellmunt, Milany y Puigscalm». A: *Miscelánea Almera*. 1a part. Barcelona: Publ. Inst. Geol. Dip. Prov. Barcelona. (Publicaciones del Instituto Geológico; 7), p. 189-212.

FONTBOTÉ, J. M.; RIBERA, J. M. «Estudio geomorfológico de la hoya de erosión de San Vicente de Castellet». *Est. Geol.*, 1 (2), p. 85-112.

CASAS, J. M.; FONTBOTÉ, J. M. «El Valle de Tena: rasgos fisiográficos y economía regional». *Pirineos*, 1 (2), p. 37-107.

1948

FONTBOTÉ, J. M. «La ribera de Biescas». *Pirineos*, 4 (7), p. 39-88.

FONTBOTÉ, J. M. «Sobre la presencia de terrenos cámbricos en el Valle de Ribes (Pirineos catalanes)». *Est. Geol.*, 8, p. 209-220.

1949

FONTBOTÉ, J. M. «Observations au sujet du métamorphisme dans le haut bassin du Ter (Pyrénées Catalanes)». *Compt. R. Somm. Soc. Géol. France*, 5a sèrie, XIX, 4, p. 76-78.

FONTBOTÉ, J. M. «Nuevos datos geológicos sobre la cuenca alta del Ter». *An. Inst. Est. Gerundenses*, 4, p. 129-185.

27. J. A. VERA TORRES, «In memoriam José María Fontboté (1921-1989)». *Geogaceta*, 7 (1990), p. 166-167. Amb un annex de C. MARTÍN ESCORZA, «Publicaciones del Dr. Josep M. Fontboté i Mussolas», *Geogaceta*, 7 (1990), p. 167-170.

1952

- FONTBOTÉ, J. M. «Características tectónicas de la depresión del Vallés-Penedès». *Arrahona*, vol. esp.: *I Cursillo Internacional de Verano de Paleontología y Estratigrafía del Vallés-Penedés*, p. 29-33.
- FONTBOTÉ, J. M. «Sobre el estilo tectónico de la estructura herciniana en la cuenca alta del Ter». A: *Memorias y comunicaciones*. Tom IX. Barcelona: Publ. Inst. Geol. Prov. Barcelona, p. 9-13.

1953

- FONTBOTÉ, J. M. «Sobre la edad de las capas rojas de Castellbisbal». A: *Memorias y comunicaciones*. Tom X. Barcelona: Publ. Inst. Geol. Prov. Barcelona, p. 41-42.
- FONTBOTÉ, J. M. «1.ª Reunión Internacional de Geología del Pirineo». *Est. Geol.*, 9, p. 431-432.
- FONTBOTÉ, J. M. «El XIX Congrès Geològic Internacional (Alger, 8-14 setembre 1952)». A: *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans: Any XLVI*, p. 75-77.

1954

- FONTBOTÉ, J. M. «Sobre la evolución tectónica de la depresión del Vallés-Penedés». Separata d'*Arrahona* (Museo de la Ciudad de Sabadell). 37 p.
- FONTBOTÉ, J. M. «Las relaciones tectónicas de la depresión del Vallés-Penedés con la Cordillera Prelitoral Catalana y con la depresión del Ebro». A: *Real Sociedad de Historia Natural: Tomo extraordinario de trabajos geológicos publicado con motivo del 80 aniversario del nacimiento del profesor Eduardo Hernández Pacheco*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 281-310.
- FONTBOTÉ, J. M. «Métamorphisme et activité magmatiques dans la zone axiale des Pyrénées Catalanes». *Comp. R. XIX Congr. Géol. Int., Alger, 1952*, 15, p. 517.
- FONTBOTÉ, J. M.; JULIVERT, M. «Algunas precisiones sobre la cronología de los plegamientos hercinianos en Cataluña». *Comp. R. XIX Congr. Géol. Int., Alger, 1952*, 15, p. 575-591.

1955

- FONTBOTÉ, J. M. «Tectónica comparada de las depresiones del Vallés-Penedés y de Calatayud-Teruel». A: *Cursillos y conferencias*. Fascicle 3. Madrid: Instituto de Investigaciones Geológicas Lucas Mallada: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 123-130.
- SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; MASACHS, V.; VIRGILI, C. «Continuidad de las escamas de corrimiento del Ampurdán entre Figueres y el macizo de Montgrí y edad de su formación». A: *Tomo de homenaje póstumo al Dr. D. Francisco Pardillo Vaquer 19 Mayo 1884 - 19 Julio 1955*. Barcelona: Servei de Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 145-152.

1956

- FONTBOTÉ, J. M.; RIBA, O. «Estudio geológico de los alrededores de Mota del Cuervo (Prov. de Cuenca)». *Notas Com. Inst. Geol. Min. España*, 44, p. 33-71.
- MARTÍN-VIVALDI, J. L.; CANO, J.; FONTBOTÉ, J. M. «The bentonites from the volcanic region of the Cabo de Gata (Almería, Spain)». A: *Clays and Clay Minerals: Fourth National Conference on Clays and Clay Minerals*. Washington: Nat. Acad. of Sciences Nat. Press. Council Publ. (Publication; 456), p. 181-184.
- SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; MASACHS, V.; VIRGILI, C. «Elementos estructurales de la Zona Axial Pirenaica en el Alto Ribagorza». *Act. II Congr. Intern. Études Pyrénéennes, Luchon-Pau, 1954*, 2 (1), p. 171-184.

1957

- FONTBOTÉ, J. M. «Tectoniques superposées dans la Sierra Nevada (Cordillères Bétiques, Espagne)». *C. R. Acad. Sci. Paris*, 245, p. 1324-1326.
- FONTBOTÉ, J. M. «Noticias generales: noticia necrológica. El Prof. P. Fallot es nombrado doctor *honoris causa* por la Universidad de Granada. V Congreso Internacional INQUA. Symposium de geoquímica en París». *Est. Geol.*, 35-36, p. 323-326.
- FONTBOTÉ, J. M. «Algunas observaciones sobre la tectónica de Sierra Nevada». A: *Cursillos y conferencias*. Fascicle 4. Madrid: Instituto de Investigaciones Geológicas Lucas Mallada: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 169.
- FONTBOTÉ, J. M.; COLOM, G.; LINARES, A. «Sobre la estratigrafía del Eoceno del Alto Llobregat (Pirineo catalán)». A: *Cursillos y conferencias*. Fascicle 4. Madrid: Instituto de Investigaciones Geológicas Lucas Mallada: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 93-103.
- ALIMEN, M.-H.; FONTBOTÉ, J. M.; SOLÉ, L. «Livret guide de l'excursion N1: Pyrénées (22 août à 1 septembre 1957)». A: *V Congrès International INQUA*. Madrid; Barcelona: INQUA. 107 p.
- MARTÍN-VIVALDI, J. L.; FONTBOTÉ, J. M.; RAUSELL-COLOM, J.; TRUYOLS, J. «Sobre la composición mineralógica de las arcillas del Mioceno del Vallés-Penedés». *Est. Geol.*, 14 (35-36), p. 305-321.

1958

- FONTBOTÉ, J. M.; CAVET, P. «Itinéraire du haut Conflent et Cerdagne». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 907-911.
- FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-RODRIGO, B. «Le versant Sud des Albères». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 939-946.
- FONTBOTÉ, J. M.; GUITARD, G. «Aperçus sur la tectonique cassante de la zone axiale des Pyrénées orientales entre les bassins de la Cerdagne et de l'Ampurdán-Roussillon». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 884-890.

- FONTBOTÉ, J. M.; VILLALTA, J. F. de; VIRGILI, C. «De Figueras à Gerone». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 956-960.
- FONTBOTÉ, J. M.; VIRGILI, C. «De Darnius à Figueras». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 952-956.
- FONTBOTÉ, J. M.; VIRGILI, C. «De Perthus à Darnius». *Bull. Soc. Géol. France*, 6a sèrie, 8, p. 949-952.
- BUSNARDO, R.; FONTBOTÉ, J. M. «Le chevauchement du Subbétique au Sud de Jaén (Andalousie)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 248, p. 3375-3378.

1959

- FONTBOTÉ, J. M. «Reuniones y excursiones geológicas en el Pirineo oriental». *Not. Com. Inst. Geol. Min. España*, 53, p. 257-268.
- FAURE-MURET, A.; SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; FALLOT, P. «Profil géologique à travers le massif du Veleta (Sierra Nevada, Andalousie)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 248, p. 3247-3252.
- FAURE-MURET, A.; SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; FALLOT, P. «Sur la constitution géologique de la partie orientale du massif de la Sierra Nevada (Andalousie)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 248, p. 3375-3378.
- FAURE-MURET, A.; SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; FALLOT, P. «La Bétique de la partie occidentale de la Sierra de Filabres (Andalousie)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 248, p. 3655-3659.
- FAURE-MURET, A.; SOLÉ, L.; FONTBOTÉ, J. M.; FALLOT, P. «Sur la géologie de l'extrémité orientale de la Sierra de Filabres et sur l'individualité de la série de la Sierra Nevada». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 249, p. 9-13.
- LLOPIS LLADÓ, N.; FONTBOTÉ, J. M. «Estudio geológico de la Cabrera Alta (Léon)». *Geographica*, IV-V, p. 8-58.

1960

- FONTBOTÉ, J. M. «Bibliografía consultada para la revisión de la hoja nº 52 "Granada" del Mapa geológico de España a escala 1:400.000». *Not. Com. Inst. Geol. Min. España*, 59, p. 379-381.
- FONTBOTÉ, J. M. «Reuniones y excursiones geológicas en el Pirineo oriental». *Bol. Real Soc. Esp. Hist. Nat.*, 58, p. 135-148.
- FONTBOTÉ, J. M.; QUINTERO, I. «Lavas almohadilladas ("pillow lavas") en los afloramientos volcánicos de la transversal Iznalloz-Jaén (Cordillera Subbética)». *Not. Com. Inst. Geol. Min. España*, 60, p. 85-90.
- DURAND-DELGA, M.; FONTBOTÉ, J. M. «Le problème de l'âge des nappes Alpujarides d'Andalousie». *Rev. Geogr. Phys. Géol. Dynam.*, 2 (3), p. 181-187.
- FALLOT, P.; FAURE-MURET, A.; FONTBOTÉ, J. M. «Observaciones geológicas sobre el macizo del Mencil y sus alrededores (Granada)». *Not. Com. Inst. Geol. Min. España*, 60, p. 3-72.

FALLOT, P.; FAURE-MURET, A.; FONTBOTÉ, J. M.; SOLÉ, L. «Estudios sobre las series de Sierra Nevada y de la llamada Mischungszone». *Bol. Inst. Geol. Min. España*, 71, p. 349-557.

1961

FONTBOTÉ, J. M. «Paul Fallot (1889-1960)». *Bol. Inst. Geol. Min. España*, 71, p. XIII-XXXIX.

FONTBOTÉ, J. M. «Breve bosquejo geológico de Sierra Nevada». *Bol. Cámara Oficial Comercio Industria Granada*, 2a época, 61, p. 10-13.

DIDON, J.; DURAND-DELGA, M.; FONTBOTÉ, J. M.; MAGNÉ, J.; PEYRE, Y. «El Oligoceno superior del Bético de Málaga (Andalucía)». *Not. Com. Inst. Geol. Min. España*, 61, p. 115-130.

FONTBOTÉ, J. M.; GONZÁLEZ GARCÍA, F.; GARCÍA RAMOS, G. «Procesos de génesis y degradación de vermiculita: yacimiento de Santa Olalla (Huelva). II. Estudio físicoquímico y mineralógico de las rocas del yacimiento». *An. Edaf. Agrob.*, 19, p. 399-431.

1962

FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:400.000*. Núm. 52: *Granada-Málaga*. 5a ed. Madrid: Inst. Geol. Min. España.

FONTBOTÉ, J. M.; MARTÍN-VIVALDI, J. L.; RÍOS, J.; FENOLL, P. «Las pizarras negras de Santa Creu d'Olorde y sus productos de alteración». *Breviora Geol. Asturica*, 6 (1-4), p. 52-53.

1963

CASTERAS, M. *Carte géologique de la France au 320.000*. Núm. 30: *Toulouse*. 2a ed. París: Service de la Carte Géologique de France. [J. M. Fontboté és l'autor de la part espanyola]

1965

MELÉNDEZ, B.; HERNÁNDEZ-PACHECO, F.; SÁENZ GARCÍA, C.; SOLÉ SABARÍS, L.; LLOPIS LLADÓ, N.; FONTBOTÉ, J. M.; MARTEL SAN GIL, M.; GÓMEZ DE LLARENA, J.; MINGARRO MARTÍN, F.; LÓPEZ DE AZCONA Y FRAILE, J. M.; COLOM CASANOVAS, G.; TALENS, J. *Explicación geológica del 'Mapa geológico de España y Portugal a escala 1:1.250.000'*. Madrid: Paraninfo: IGME. [Fontboté signa l'apartat corresponent a «Las Cordilleras Béticas y la depresión del Guadalquivir»]

1966

FONTBOTÉ, J. M. *La geología en la prospección de yacimientos minerales*. Granada: Publicaciones de la Universidad de Granada. 47 p.

BODENHAUSEN, J. W.; FONTBOTÉ, J. M.; SIMON, O. J. «Sur la présence d'éléments du Bétique de Málaga au Sud de la Sierra Nevada, près de Cherín (Espagne méridionale)». *Geol. Mijnbouw*, 46, p. 397-399.

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M. «Sur l'origine des gneiss de la Sierra Nevada (Grenade, Espagne)». *C. R. Acad. Sci. Paris*, 262, p. 2681-2684.

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M. «Albite filonienne et albitisation dans les formations métamorphiques de la Sierra Nevada (Cordillères Bétiques, Espagne)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 263, p. 13-15.

1967

COMAS, M. C.; FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-DUEÑAS, V.; GARCÍA-MARTÍNEZ, E.; PUGA, E.; VERA, J. A. «Remarques sur le paléovolcanisme de la région centrale de la Zone Subbétique (Cordillères Bétiques, Espagne)». *C. R. Som. Soc. Géol. France*, 264, p. 101.

FALLOT, P.; FAURE-MURET, A.; FONTBOTÉ, J. M. «Observations sur la Formation de Guadix». *Bol. Inst. Geol. Min. España*, 78, p. 1-48.

1968

FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-DUEÑAS, V. «Essai de systématisation des unités Subbétiques allochtones dans le tiers central des Chaînes Bétiques». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 266, p. 186-189.

1969

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M.; MARTÍN-VIVALDI, J. L. «Caracterización petrológica del Tramo de la Caldera en la serie de Sierra Nevada (Cordilleras Béticas)». *Bol. Geol. Min.*, 79, p. 388-406.

1970

FONTBOTÉ, J. M. «Sobre la historia preorogénica de las Cordilleras Béticas». *Cuad. Geol. Univ. Granada*, 1, p. 71-78.

ALDAYA, F.; FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-DUEÑAS, V. «Brechas intraformacionales y pliegues de *slumping* en el dominio triásico Nevado-Filábride». *Cuad. Geol. Univ. Granada*, 1, p. 117-122.

1971

FONTBOTÉ, J. M. «Introduction to Field Trip, Barcelona area». A: *GuideBook Tenth International Field Institute, Spain 1971*. Washington: American Geological Institute, p. 95-101.

FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 76: Córdoba: hoja y memoria. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 29 p.

- FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 70: *Linares: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 29 p.
- FONTBOTÉ, J. M.; GONZÁLEZ-DONOSO, J. M.; PUGA, E. «Geology of the Sierra Nevada». A: *Guidebook Tenth International Field Institute, Spain 1971*. Washington: American Geological Institute, p. 197-207.
- ALDAYA, F.; GARCÍA-DUEÑAS, V.; FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 84-85: *Almería-Garrucha: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 22 p.
- ANDRIEUX, J.; FONTBOTÉ, J. M.; MATTAUER, M. «Sur un modèle explicatif de l'arc de Gibraltar». *Earth. Planet. Sci. Letters*, 12, p. 191-198.

1972

- FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.00. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 80-81: *Ayamonte-Huelva: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 27 p.
- FONTBOTÉ, J. M.; ESTÉVEZ, A.; NAVARRO-VILA, F.; OROZCO, M.; SANZ DE GALDEANO, C. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 86: *Cádiz: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 29 p.
- FONTBOTÉ, J. M.; ESTÉVEZ, A.; NAVARRO-VILA, F.; OROZCO, M.; SANZ DE GALDEANO, C. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 82: *Morón de la Frontera: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 42 p.
- FONTBOTÉ, J. M.; ESTÉVEZ, A.; OROZCO, M.; NAVARRO-VILA, F.; SANZ DE GALDEANO, C. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 87: *Algeciras: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 45 p.
- FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-DUEÑAS, V.; SANZ DE GALDEANO, C. *Itinerario geológico Granada-Jaén-Los Villares (zonas Prebética y Subbética)*. VI Reunión del Grupo Español de Sedimentología. Granada. 15 p.
- ALDAYA, F.; GARCÍA-DUEÑAS, V.; FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 79: *Murcia: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 30 p.
- GARCÍA-DUEÑAS, V.; FONTBOTÉ, J. M.; NAVARRO-VILA, F.; AVIDAD, J.; GARROTE, A.; RAMÓN, R. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 77: *Jaén: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 33 p.
- JULIVERT, M.; FONTBOTÉ, J. M.; RIBEIRO, A.; CONDE, L. N. *Mapa tectónico de la Península Ibérica y Baleares, esc. 1: 1.000.000: Memoria explicativa*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 113 p.

VERA, J. A.; FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 78: *Baza: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 21 p.

1973

ALDAYA, F.; VERA, J. A.; FONTBOTÉ, J. M. *Mapa geológico de España a escala 1:200.000. Síntesis de la cartografía existente*. Núm. 83: *Granada-Málaga: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 38 p.

1974

FONTBOTÉ, J. M.; JULIVERT, M. «On the setting of the Iberian Massif in the hercynian orogenic belt». *Nova Acta Leopoldina, Abh, N. F.*, 45 (224): WATZHAUER, A. (ed.). *Franz Kossmatt Symposion, Beiträge zur Kenntnis der europäischen Varisziden, Karl Marx Stadt, 1974*, p. 237.

FONTBOTÉ, J. M.; JULIVERT, M. «The Precambrian in the Iberian Peninsula». A: *Précambrien des zones mobiles de l'Europe: Conférence de Liblice*. Praga: PICG, p. 175-187.

PUGA, E.; DÍAZ DE FEDERICO, A.; FONTBOTÉ, J. M. «Sobre la individualización de las unidades profundas de la Zona Bética». *Est. Geol.*, 30, p. 543-548.

1975

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M.; MARTÍN-VIVALDI, J. L. «Kyanite pseudomorphs after andalusite in polymetamorphic rocks of Sierra Nevada (Betic Cordillera, Spain)». *Schweiz. Miner. Petr. Mitt.*, 55, p. 227-241.

1976

EGELER, C. G.; FONTBOTÉ, J. M. «Aperçu géologique sur les parties centrale et orientale des Cordillères Bétiques». *Bull. Soc. Géol. France*, 7a série, 18, p. 571-582.

1977

FONTBOTÉ, J. M. «Geología de la cuenca del Guadalquivir». A: *Guadalquivires: 50 aniversario de la Confederación Hidrográfica de Guadalquivir*. Sevilla: Confederación Hidrográfica del Guadalquivir, p. 419-466.

FONTBOTÉ, J. M. «Algunas consideracions sobre las características geológicas a lo largo del perfil sísmico profundo Cádiz-Cartagena». A: UDÍAS, A. (ed.). *Perfiles sísmicos profundos en España (1974-1975)*. Madrid: Instituto Geográfico y Catastral, p. 51-59.

BARDOSSY, G.; FONTBOTÉ, J. M. «Observations on the age and origin of the reported bauxite at Portilla de Luna, Spain». *Econ. Geol.*, 72, p. 1355-1358.

GRUPE DE RECHERCHE NÉOTECTONIQUE DE L'ARC DE GIBRALTAR (membres del grup: J. Angelier, R. Armijo, J. Benkhelil, J. C. Bousquet, J. P. Cadet, B. Colleta, A. Estévez, J. M. Fontboté, J. Fourniquet, S. Fudral, M. Gigout, R. Giraud, M. Guillemain, C. Montenat, M. J. Parillon, H. Phillip, G. Pierre, J. P. Ramprioux, C. Sanz de Galdeano, G. Thomas, C. Viguier). «L'histoire géologique récente: Tortonien à Quaternaire de l'arc de Gibraltar et des bordures de la mer d'Alboran. 7. Conclusion générale. Signification géodynamique des phénomènes observés». *Bull. Soc. Géol. France*, 7a sèrie, 19, p. 605-614.

1979

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M. «Estudio petrológico de las rocas volcánicas del Pérmico de Gréixer (Pirineo catalán)». *Acta Geol. Hispànica*, 14, p. 80-89.

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M. «Genèse des inclusions silicatées des marbres à brucite en enclave dans le batholite de Santa Olalla (Sierra Morena occidentale, Espagne)». *C. R. Acad. Sc. Paris*, 288, p. 1071-1073.

1980

ALDAYA, F.; DELGADO, F.; DÍAZ DE FEDERICO, A.; FONTBOTÉ, J. M.; GARCÍA-DUEÑAS, V.; LLUCH, R.; PUGA, E. *Mapa geológico de España a escala 1:50.000*. Sèrie 2, núm. 1011: *Guadix: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 48 p.

FONTBOTÉ, J. M.; BURGOS, J.; DÍAZ DE FEDERICO, A.; GALLEGOS, J. A.; PUGA, E.; SANZ DE GALDEANO, C.; GONZÁLEZ DONOSO, J. M. *Mapa geológico de España, escala 1:50.000*. Sèrie 2, núm. 1027: *Güejar-Sierra: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 53 p.

FONTBOTÉ, J. M.; DÍAZ DE FEDERICO, A.; GALLEGOS, J. A.; GONZÁLEZ DONOSO, J. M.; SANZ DE GALDEANO, C. *Mapa geológico de España, escala 1:50.000*. Sèrie 2, núm. 1026: *Padul: hoja y memoria*. Madrid: Inst. Geol. Min. España. 42 p.

FONTBOTÉ, J. M.; ESTÉVEZ, A. «Geología de la Cordillera Bética. Excursión núm. 47A del 26ème Congrès International de Géologie». *Boletín Geológico y Minero*, p. 249-292.

DURAND-DELGA, M.; FONTBOTÉ, J. M. «Le cadre structural de la Méditerranée occidentale». A: AUBOUIN, J.; DEBELMAS, M.; LATREVILLE, M. (ed.). *Géologie des Chaînes alpines issues de la Téthys*. (Mém. B. R. G. M.; 115), p. 67-85.

PUGA, E.; FONTBOTÉ, J. M. «Zoned silicate nodules in brucite marble of Santa Olalla, Westernn Sierra Morena, Spain». *Schweiz. Min. Petr. Mitteilungen*, 60, p. 69-80.

VEGAS, R.; FONTBOTÉ, J. M.; BANDA, E. «Widespread neogene rifting superimposed on alpine regions of the Iberian Peninsula». A: *Proceedings 7th Meeting European Geophysical Society: Symposium on Evolution and Tectonics of the Western Mediterranean and Surrounding Areas, Viena, 1979*. Madrid: Ediciones del Instituto Geográfico Nacional, p. 109-128.

1981

- FONTBOTÉ, J. M. «Progresos y perspectivas en la geología del Precámbrico de España (resumen)». A: *Curso de Conferencias sobre el Programa Internacional de Correlación Geológica (PICG)*. 2a part. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, p. 91-92.
- GÓMEZ-PUGNAIRE, M. T.; FONTBOTÉ, J. M.; SASSI, F. P. «On the occurrence of a metaconglomerate in the Sierra de Baza (Nevado-Filábride Complex, Betic Cordillera, Spain)». *N. Jb. Geol. Paläont.*, p. 405-418.

1982

- FONTBOTÉ, J. M. «Les Cordillères Bétiques». A: PEYVE, A. V.; KHAIN, V. E.; MOURATOV, M. V.; DELANY, F. (ed.). *Tectonics of Europe and adjacent areas: variscides, edi-paleozoic platforms, alpides: Explanatory text to the 'International tectonic map of Europe and adjacent areas, scale 1: 2.500.000'*. Vol. 2. Moscou: Nauka, p. 311-322.
- FONTBOTÉ, J. M. «Les Îles Baléares». A: PEYVE, A. V.; KHAIN, V. E.; MOURATOV, M. V.; DELANY, F. (ed.). *Tectonics of Europe and adjacent areas: variscides, edi-paleozoic platforms, alpides: Explanatory text to the 'International tectonic map of Europe and adjacent areas, scale 1: 2.500.000'*. Vol. 2. Moscou: Nauka, p. 322-325.
- FONTBOTÉ, J. M. (coord.). *Estudio monográfico sobre la geología del estrecho de Gibraltar*. Madrid: SECEGSA. 261 p.
- JULIVERT, M.; FONTBOTÉ, J. M.; RIBEIRO, A.; CONDE, L. N. «Chaîne Hercynienne meridionale. A. Péninsule Ibérique». A: PEYVE, A. V.; KHAIN, V. E.; MOURATOV, M. V.; DELANY, F. (ed.). *Tectonics of Europe and adjacent areas: variscides, edi-paleozoic platforms, alpides: Explanatory text to the 'International tectonic map of Europe and adjacent areas, scale 1: 2.500.000'*. Vol. 2. Moscou: Nauka, p. 124-160.
- KONZALOVÁ, M.; CASAS, J. M.; FONTBOTÉ, J. M.; SANTANACH, P. «Nouvelles données micropaléontologiques sur le Paléozoïque inférieur de la zone axiale des Pyrénées catalanes». *C. R. Acad. Sci. Paris*, sèrie 2, 294, p. 869-874.

1983

- FONTBOTÉ, J. M. «Algunes consideracions sobre la geodinàmica de la regió del estret de Gibraltar». A: *Coloquio internacional sobre la factibilitat d'una comunicació fija a través del estret de Gibraltar*. Madrid: SECEGSA, p. 351-358.
- FONTBOTÉ, J. M. *Remerciements de Monsieur le professeur Josep Maria Fontboté de l'université centrale de Barcelone, à l'occasion de la remise des insignes de docteur honoris causa*. Tolosa de Llenguadoc: Imprimerie de l'Université Paul Sabatier. 14 p.

FONTBOTÉ, J. M.; FONTBOTÉ, L.; AMSTUTZ, C. G. «Observations on the setting of the strata-bound F-(Pb-Zn) deposits in the Triassic of the Alpujarrides (Betic Cordillera, Southern Spain)». A: SCHNEIDER, H.-J. (ed.). *Mineral deposits of the Alps and of Alpine epoch in Europe*. Nova York; Berlín; Heidelberg: Springer Verlag, p. 249-258.

1984

FONTBOTÉ, J. M.; SANTANACH, P.; VILAPLANA, J. M. «Investigaciones sobre Neotectónica en Cataluña». *Energía Nuclear*, 28 (149/150), p. 205-215.

1985

ARBONA, J.; FONTBOTÉ, J. M.; GONZÁLEZ DONOSO, J. M.; LINARES, A.; OLÓRIZ, F.; POMAR, L.; RIVAS, P.; SÀBAT, F. «Precisiones bioestratigráficas y sedimentológicas sobre el Jurásico-Cretácico basal de la isla de Cabrera (Balears)». *Cuad. Geol. Univ. Granada*, 12 (1984-1985), p. 169-186.

1986

FONTBOTÉ, J. M. «La geologia dels Països Catalans en el marc de la Mediterrània Occidental». A: SANTANACH, P. (ed.). *Història natural dels Països Catalans*. Vol. 1: *Geologia I*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 50-82.

FONTBOTÉ, J. M.; MUÑOZ, J. A.; SANTANACH, P. «On the consistency of proposed models for the Pyrenees with the structure of the eastern sections of the belt». *Tectonophysics*, 129, p. 291-301.

1987

FONTBOTÉ, J. M. «La Cordillera Bética: las Zonas Internas y unidades adyacentes». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 251-343.

FONTBOTÉ, J. M.; OBRADOR, A.; POMAR, L. «Islas Baleares. Introducción». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 343-349.

FONTBOTÉ, J. M.; OBRADOR, A.; POMAR, L. «Islas Baleares. Correlaciones y enlaces». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 388-391.

FONTBOTÉ, J. M.; POMAR, L. «Islas Baleares. Evolución paleogeográfica y tectónica». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 369-373.

FONTBOTÉ, J. M.; VERA, J. A. «La Cordillera Bética. Introducción». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 205-218.

- FONTBOTÉ, J. M.; VIRGILI, C. «Evolución tardiherciniana y ciclo alpino. Introducción». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 13-37.
- MUÑOZ, J. A.; PUIGDEFÁBREGAS, C.; FONTBOTÉ, J. M. «Orógenos alpinos: el Pirineo. Introducción». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 161-168.
- MUÑOZ, J. A.; PUIGDEFÁBREGAS, C.; FONTBOTÉ, J. M. «El ciclón alpino y la estructura tectónica del Pirineo». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 185-205.
- OBRADOR, A.; FONTBOTÉ, J. M. «Menorca». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 382-388.
- POMAR, L.; FONTBOTÉ, J. M. «Islas Baleares. Estratigrafía». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 349-369.
- POMAR, L.; FONTBOTÉ, J. M. «Islas Baleares. Estructura tectónica». A: *Libro jubilar J. M. Ríos: Geología de España, 2*. Madrid: Inst. Geol. Min. España, p. 373-382.

1988

- ECORS PYRENEES TEAM (membres de l'equip: P. Choukroune, M. Daignières, J. Deramond, J. R. Grasso, A. Hirn, J. N. Marthelot, M. Mattauer, M. Seguret, B. Damotte, F. Roure, M. Cazes, G. Torreilles, A. Villien, F. Mediavila, A. Vauthier, E. Banda, J. M. Fontboté, J. Gallart, P. Santanach, E. Suriñach, A. Barnolas, J. del Valle, J. L. Plata, X. Berasategui, J. A. Muñoz, C. Puigdefàbregas, A. López Arroyo, A. Rivero, A. Arrieta, P. Cámara, A. Garrido, J. Martínez). «The ECORS deep reflection seismic survey across the Pyrenees». *Nature*, 331 (11 febrer), p. 508-511.

1989

- FONTBOTÉ, J. M. «Prólogo a la edición castellana». A: ELLENBERGER, F. *Historia de la geología*. Vol. 1: *De la antigüedad al s. XVIII*. Barcelona: Ministerio de Educación y Ciencia: Labor, p. 7-9.
- CHOUKROUNE, P.; ECORS PYRENEES TEAM (membres de l'equip: M. Daignières, J. Deramond, J. R. Grasso, A. Hirn, J. N. Marthelot, M. Mattauer, M. Seguret, B. Damotte, F. Roure, M. Cazes, G. Torreilles, A. Villien, F. Mediavila, A. Vauthier, E. Banda, J. M. Fontboté, J. Gallart, P. Santanach, E. Suriñach, A. Barnolas, J. del Valle, J. L. Plata, X. Berasategui, J. A. Muñoz, C. Puigdefàbregas, A. López Arroyo, A. Rivero, A. Arrieta, P. Cámara, A. Garrido, J. Martínez). «The ECORS Pyrenean deep seismic profile reflection data and the overall structure of an orogenic belt». *Tectonics*, 8, p. 23-39.
- FONTBOTÉ, J. M.; GUIMERÀ, J.; ROCA, E.; SÀBAT, F.; SANTANACH, P. «Para una interpretación cinemática de la génesis de la cuenca catalano-balear: datos es-

estructurales de sus márgenes emergidos». A: *Libro homenaje a Rafael Soler*. Madrid: Asociación de Geólogos y Geofísicos Españoles de Petróleo, p. 37-51.

FREEMAN, R.; SÀBAT, F.; LOWRIE, W.; FONTBOTÉ, J. M. «Paleomagnetic results from Mallorca (Balearic Islands, Spain)». *Tectonics*, 8, p. 591-608.

1990

FONTBOTÉ, J. M.; GUIMERÀ, J.; ROCA, E.; SÀBAT, F.; SANTANACH, P.; FERNÁNDEZ-ORTIGOSA, F. «The Cenozoic geodynamic evolution of the València Trough (Western Mediterranean)». *Rev. Soc. Geol. España*, 3, p. 249-259.

1991

FONTBOTÉ, J. M. «Reflexions sobre la tectònica dels Pirineus». *Mem. R. Acad. Ciències i Arts Barcelona*, 3a època, 889, 50 (7), p. 301-352.

COLLABORACIÓ EN MAPES DE SÍNTESI

Mapa litològic de Espanya, a escala 1:500.000. Dirigit per O. Riba. Contribució a la zona d'Andalusia oriental. Madrid: Instituto Nacional de Edafología del CSIC: Servicio Geológico: Inst. Geol. Min. España, 1969.

International geological map of Europe and adjacent areas, 1:500.000. 3a ed. Contribució al full 6. Hannover: UNESCO: Bundesanstalt für Bodenforschung, 1974.

Carte métallogénique de l'Europe et des pays limitrophes. Escala 1:2.500.000. Full núm. 7: *Europe du Sud-Ouest et Afrique du Nord*. Col·laboració a la part corresponent a la Península Ibèrica. París: UNESCO, Bureau de Recherches Géologiques et Minières, 1979.

Mapa geològic de la Península Ibèrica, Balears i Canàries, a escala 1:1.000.000. 1a ed. (1980) i 2a ed. (1986). Col·laboració en la confecció del mapa. Madrid: Inst. Geol. Min. España.

International tectonic map of Europe and adjacent areas, 1:2.500.000. En col·laboració amb M. JULIVERT, fulls 9, 10, 13, 14 que corresponen a l'Espanya peninsular i Balears. Moscou: Commission for the Geological Map of the World: UNESCO: Geological Institute of the Russian Academy of Sciences, 1981.

LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

AMB UNA BIOGRAFIA PUBLICADA A LA COLLECCIÓ «SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES»

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi	(1924-2016)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTBOTÉ I MUSSOLAS, Josep Maria	(1921-1989)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRALLES I SOLÀ, Carles	(1944-2015)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)

MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAFALCH, Josep	(1867-1956)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VALLVERDÚ CANES, Francesc	(1935-2014)
VERDAGUER I JUANOLA, Pere	(1929-2017)
VERNET I GINÉS, Joan	(1923-2011)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias i Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)
- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)

- [38] Carles MIRALLES, «Un xic exòtic i desorientat». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005; 1a reimpr., 2011)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006; 1a reimpr., 2011)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008; 1a reimpr., 2011)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT I MUNTANER, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines i Montanya. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)
- 66 *Francesc Vallverdú Canes. Sessió en memòria* (2016)
- 67 *Carles Miralles i Solà. Sessió en memòria* (2017)
- 68 *Jordi Carbonell i de Ballester. Sessió en memòria* (2019)
- 69 *Joan Vernet i Ginés. Semblança biogràfica* (2019)
- 70 *Pere Verdaguer. Sessió en memòria* (2019)
- 71 *Pere SANTANACH, Josep Maria Fontboté i Mussolas. Semblança biogràfica* (2019)

